

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОМУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИН, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

1960 ч.

АПРЕЛЬ

2

СУББОТА

№ 77 (4661).

Өртөө 20 көп.

В. И. Ленинни төрүттүнгөн хүнүндөн бээр

90 чыл болурунга

Москва. Владимир Ильич Ленинни төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 90 чыл болуру чоокшулаан тудум-на В. И. Ленинни Төп музейинге барып турар москвалыктарына болгаш найысалдаа аалчыларына саны улам көзүдөп турар. Музейге сөөлү үдө делгирлерин байлакшыдып, чаартырыны талазы-биле улуг ажыктарын чорутулаан. Музейни делгирлер салган залдарын шүптүзүн септеп, чаарткан. Чаа-чаа ленинчи документтерин, ховар фото-чуруттары, божывичи солун-

нарнык номерлерин, чурулганы болгаш скульптуранык чогаалдарын делеп салган. Ленинни чагыларын партиа болгаш улус канчаар амыдырлыгы. Боттадырып турарын көргүскөн элөөн хей чаа залдарын ажыдарына Селеткек ажыдары чорутуулу турар. Чурукта: көрүктөрүн музейин бир залында турары.

Фото В. Севостьяновтуу. СЭТА-ның фотокрониказы.

Ленинни чогаалдарын Украинада парлап үндүрүп турары

ХАРЬКОВ. (СЭТА). УССР-нің ном палатасының сан медалерин өзү-гүндөп аларга, 1917 чылдан 1960 чылдын февралына чедир үеник дургузунда республикага В. И. Ленинни чогаалдары барык 25 миллион кезек үнгөн. Оларын 971 узда парлап, 23 миллион 347 муң кезекти украин дылга үндүргөн.

Украинага В. И. Ленинни ажыктарын парлап революциянын мурунда-ла эгелен турган. 1917 чылдын февралында буржуа-демократтык революциянын сөөлүндө баштыгынын чүддери болгаш чуруттары Киев, Харьков, Одесса хоорайларына Дембастын чакыт болышеник солуннарынын ариннарына уртугучу үнүп турар апарган.

РКП(б) VIII съездинге В. И. Ленинни кылган илеткелин 1918 чылда Киевке тускай ном кылдыр үндүргөн. Политрафты аргалар берге тургакан, ол-ла чылда Украинага В. И. Ленинни тус-тус аттарык 25 чогаалдары үнгөн. Оң «Ленинни ашкан тилдеге-биле холбаштыр Украинанын ажыктарына болгаш тараачынарына чагаалын» 1920 чылда украин дылга парлаан.

Ол чылдарда комсомолдун III Бүгү-россия съездинге Ленинни чутгазы республикага калабак негиздериникин алган. Ону республикага 1 миллион 476 муң тиражтык кылдыр 47 узда үндүргөн.

1928—1933 чылдарын дуртузунда Украин ССР-ге В. И. Ленинни Чогаалдарынын орус дылга ийги үндүрүлгенин 18 томнарын украин дылга очуудуруп үндүргөн; том бурзуунуң тиражы 10 муң кезек болган. 1935—1937 чылдарда В. И. Ленинни Чогаалдарынын орус дылга үшкү үндүрүлгенин 29 томнарын украин дылга үнгүзөп.

1948—1952 чылдарда В. И. Ленинни чыгынган Чогаалдарынын 35 томнарын (орус дылга дөрткү үндүрүлгенин очулазын) украин дылга парлап үндүргөн. Том бурзуунуң тиражы 50 муң кезек

болган. Иччалла-даа парлаптынган тираж ажыкчы чоннарын негелденди хандырып шыдавайын барган. Иччалла 1952 чылдын ноябрыдан бээр В. И. Ленинни Чогаалдарынын дөрткү үндүрүлгенин том бурзууну 50 муң кезек кылдыр немелде тиражын парлап үндүргөн эгелен. 1958 чылда 36-гы томчу, 1959 чылда 37-ги томчу парлап үндүргөн.

Ленинни тус-тус ажыктарын массалык тиражтар-биле парлап, шилдек чогаалдарын чымдаларын каш-каш томнарык кылдыр каш узда үндүрүп турган. 1959—1960 чылдарда Украинага ленинчи ажыктарын тематиктик чымдаларын үндүрүлгенин хеччегерин ал турар. «Делегейин ажыкчы болгаш коммунисттик шимчөөшкенин дугайында», «Партия—совет күрүенин болгаш социалисттик тургузушкунун удуруткучу күжү», «Коммунисттик кижизинде дугайында» болгаш өске-даа номнарын парлаптылаан.

УЛУГ-ХЕМНИН ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗУНДА

Чаныс-даа баш малды хоратпас дээш

Колхозтун девискээринде хар улуг дүшкөн, кыштык байдалы берге. Иччалла артедьин баштаар чери, партиа эге организация малчынарга дузалажырынын шалычы 9 неделелерин чарлаан. Мал чехин сөөртүрү-биле 28 шаанакты аттарык болгаш бир тракторну быжылгап тургускан. Колхозтун дээр кой-жуулары М. Шыгжаа, Шей-оол, Уйукулан оларнык коданнарында чагыс-даа хой болгаш чаш хураган хорамча чок, менди болуп турар.

Ленинчи номчулгалар Колхозтун төп клубунда В. И. Ленинни амыдыралында болгаш ажык-чорудулгазына холбаштырган монтажи, чуруттары эгелен. Колхозчулар улуг баштыгынын болгаш башкынын дугайында 30 ажык номнарын библиотекадан ал номчуп турарлар.

Агитаторлар Даш-оол, Тойлуг-оол болгаш өскелер-даа Улуг болгаш Биче-Бууларды чурттап турар хейжурларга В. И. Ленинни төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 90 чыл болурунга холбашкан бөсөлалары болгаш номчулгаларын каш узда чоруткан. Былды бөсөлаларын болгаш номчулгаларын, лекцияларын колхоз төвүнге, фермаларга база организастан.

Улуг Ленинни ады эдилең артедьин колхозчулары В. И. Ленинни төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 90 чыл болурун ажык-агыл, культура тургузушкунунун таласы-биле улуг чедикшинерин уткуруп дөөш социалисттик чарышты улам-на калбартып турарлар.

„ХРУЩЕВ—ТАЙБЫҢ—НАЙЫРАЛ!“ ДЕП ФРАНЦУЗТАР ЧУГААЛАП ТУРАТ

Совет аалчылар Руанда

РУАН. (СЭТА-ның тускай нөвр.) Н. С. Хрущевтун болгаш ону үдөп чорутуу кижилерин Францияга март 30-де аян-чорук совет аалчынын алдары дөөш Руанын эрге-чагырга-ларын «Элчинер ордузунга» тургускан тускай шайлаагы-биле доозулган. Ол шайлаага үениде Франциянын чырыдышкы министри Луи Жюкс болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев чүве чугаалааннар.

Н. С. Хрущев бодууну чугаалазына Совет Эвилелиниң болгаш Франциянын улустарынын фашисттер Германияга улуг кады демисекип турганынын айтырымы колдады чугаалаан.

Н. С. Хрущевтун мезгелени болла: кадык-берге чылдарда бистин чуртарымыс нинти дайынга улуг дайынчы кады ажыкчылыгы-биле демисекип турган. Немец-фашисттер эжелекчилерге улуг совет дайынчылар-биле хол-колдарынан тутчуп алгаш демисекип турган өшпес алдар-чыктыг оолдарына — «Нормандия-Неман» деп ужар-чүлү полкузуунуң ужудукчуларына Франция чоргалар-ларын эргелик-даа. Ол полктун тутуу Кызыл Тук болгаш Александр Невский орденнер кыластп турар.

Тулдуушкунар доозулган соонда, француз ужудукчулар совет болгаш француз улустарынын найыралынын демээ кылдыр француз ужар-чүлүге дамчыдып бергени боттарынын дайынчы самолеттары-биле төрөөн черинге эеп келгенер. Француз чаака болгаш улус-даа ол белекти бедиле-биле үнелөөн болгаш ону «бистин эвилелчи ийи улустарымыс» кады найыралынын тодарай керелик деп көрүп турарына мычан генерал де Голь Н. В. Сталинга бижээн.

Ады-сураа орус чуртка алдыржап Нормандиянын ийишталымына Француз ужудукчу мадыралынын дайынчы чорутарын сактып чугаалаары менээ онза таарымчалыг-дыр. «Нормандия-Неман» полкузу-биле чаныс черге немец фашистерге улуг тулчушкунунун шөлүнге мөөн огулм база өлгөн. Ол база-ла ужудукчу турган. Боттарынын төрөдери болгаш чөөк кижилерин дайына чидирел кижилерин шүптүзүвүн ажык-шүжүү менээ эки билдизир. Бузундурлардан хоорайларын катал тургузуп, дайыннын хоозурадып каан шөлдеринге тарга тарып ал болура-ла болгай, а дайына амы-тынын берген бистин мыак кижилерини чүт-дээ чүтө ам катал диргилеп берип шыдагас.

Дайынны үлгедир ажык-шүжүүнү болгаш паражаларынын дугайын чугаалап тура, Н. С. Хрущевтун делегейге чүс чылдын 25-жинде-ле кижилерин тайбын амыралыгыче дайынны өлүм-чидими шүргүп кирип турар чорук-биле кижини мездериди угаан-болдым өткөжит шыдагас. Бот-боттарын сөгүр, мелегей өзү-биле узуккажырына улуг чер делегейини эң дээр кижилери боттарынын килеанөөшкенин үнерин көдүрүп келген. Оларын ардына Франциянын алдарык өлдери: Гюго болгаш Мопассан, Золя болгаш Жюльс, Ромэн Роллан болгаш Анри Барбюс база турганнар. Иччалла-даа кижилер төрөгөтөн нинтелиниң амыдыралында дайынны узуктарынын боттар аргалары чүтө бистин үнес-те тургузуп келген. Тайынны күштери дайынны күштерин алып турар апарган. Бүгү-ле диттерин

миллион-миллион бодуун кижилери тайбын камгаларынын демисекип көдүрүп үгөн. Социалисттик чурттарынын лагері база-ла чедикши-киниг көгүрүп, хүн келген тудум-на быжымгып турар. Ол лагерини тугунда: тайбын болгаш тайбын догу-наашкын деп бижип каан. Ол лагерде бир миллиард ажык кижилер сакталып турар болгаш бодуунуң канчаар-даа аажок улуг күжүн чү-жү-биле тайбынга бараан бодуруп турар.

Чокта чаа бистер Индияга, Индонезияга, Бирмага, Афганистанга чораш, 500 миллион ажык кижилер чурттап турар ол чурттар чаа дайына-арга улуг, дайын белектелине улуг илелкейлиг демисекип турарын бүзүрөп көдүрүс. Ол-ла туртуш элден турар эвөөш эвөөс мындык чурттар база бар. Иччалла артедьин үнесектин шөлөдөлери соксалдырынын, чепселенишкенин эидере бодурун тургаарынын болгаш чаа дайыннарын бодуурамын боттар аргалары өлүп турар-дыр. Херек болза бистерден, бүгү чурттарынын улустарында, оларнык тайбыгыче кузеп-чүтүлүп херек кырында боттадырылардан дамаарып апар!

РУАН. (СЭТА-ның тускай нөвр.) Мартын 31. Н. С. Хрущевтун Францияга турарынын тоску хүнү болгаш чуртка аян-чорук кыларынын сөөлү хүнү.

Москваы-биле 10 шак 45 минута Совет чазактык баштынын Руандан үгөш, Парижтен барык 50 километр черде турар Фленче халканын.

ФЛЕН. (СЭТА-ның тускай нөвр.) Москваы-биле 12 шак 10 минута Н. С. Хрущев болгаш ону үдөп чорутуулар Фленче чедө бергенер. Оң чоогунда «Рено» фирманың автомобиль заводу бар.

Амгы үеник техникамын сөөл-Фленге совет аалчыларын өөрүш-гү чедикшинери-биле деритинген болгаш автоматчатынган ол завод 220 га черде чаптылган. Ол заводта 9.000 ажыкчылар болгаш албан-хаакчылар бар болгаш «Дофин» дээр хевирини биче литражтык автомобильдерин безил хүнү-чү-не 1.200-тү бодуруп үндүрүп турар. Ол заводтун ийи көз конвейерлеринден чаныс минута болганда-ла ийи чик автомашиналар кылдынып үчүп турар.

ФЛЕН. (СЭТА-ның тускай нөвр.)

Франциянын профэвилел ажылдакчылары-биле Н. С. Хрущевтун ужуражышкыны

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай нөвр.) Март 31-де ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев бодуунуң турар черинге Франциянын профэвилел шимчөөшкенин бөлүк төлөөкчлери хүлөөп алган. Оларын ардында Парижте күш-ажыл пала-тазынын административтик комиссиянын секретары Арман Жюльс, КБЭ-ның чингине секретары Бенуа Фрашон болгаш ажыкчы чоннарына чуртта эң улуг профэвилел каттыжышкымын секретары Люсьен Жай болгаш Андре Мерло, шаанза министр чораш Марсел Поль олар база бар. Франциянын өске-даа профэвилелдерин чамдык төлөөкчлери база «даа келгенер.

Сөз департаментиниң КБЭ-нын профэвилел каттыжышкымынын чингине секретары Эжен Энаф анаа оларга ардынын мурундаа хүндүлүк совет аалчыга байыр чедирип, доңчу чүве чугаалаан.

Н. С. Хрущев оң кадык-чагай болурун болгаш бодуунуң ажык-чорудулгаларына улуг чедикшинер-лиг болурун күзөөш, Энаф ийи чуруттары Н. С. Хрущевка белек кылдыр тымыскан.

«Рено» фирманың заводун олар-ның көрүп турарынын үениде Н. С. Хрущевка «Флорида» дээр спортчу автомашинаны белек кылдыр берген.

Москваынын шагы-биле 13 шак 35 минута Совет чазактык баштык болгаш ону үдөп чорутуу кижилер Фленден үнүшкенер.

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай нөвр.) 14 шак 14 минута Н. С. Хрущев Парижге чедип келген.

Ол-ла ужуражышкына олурушкан өске-даа профэвилел организацияларынын төлөөкчлери альбомнарын, чуруттарын, ажыкчыларынын кылган чуруттарын, бижээ чагааларын болгаш чедирген байырларын тураскал кылдыр Н. С. Хрущевка база бергенер.

Н. С. Хрущев белектер дөөш чытмы-биле өөрү четтиргенин илереткен.

Оң даразында Н. С. Хрущев биле олурушканынын ардында чүрөктин ханымында ап-найыралык беседа болган.

Ол хүнүн кезээинде ССРЭ-нин Францияга элчини С. А. Виноградов ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущевтун алдары дөөш улуг хүлөөп азымын тургускан.

Чурукта: Нефтилик Лакта сөөлү чылдарда тургустунган ажыкчы суурга Совет чазактык баштыкын чүве чугаалап турары.

те ажык-агыл хайнып, тудулар тургустуруп турар деп, Никита Сергеевич чугаалаан. Фото СЭТА-ның тускай корреспондентин В. С. Соболевтин. (Чурукту фототелеграф-биле алган).

В. И. Ленинни чогаалдары армян дылда

ЕРЕВАН. (СЭТА). В. И. Ленинни гениалдык ажыктарын армян дылга шадан бээр парлап турар. Армян дылга очуудуруга, парлап үндүргөн бирги ленинчи чогаал болза, «Хааның өзү чайгылып тур» деп чүлү болган... Ол чүлү РСДРП-ның Кавказ өвиле комитетинин органы, армян, грузин болгаш орус дылдарга үнүп турган «Пролетариаттын демисели» деп солгунга 1903 чылда парлап үндүргөн.

1904 чылда В. И. Ленинни «Көдөң идымаларына» деп ажыкын С. Г. Шаумянны иделкейлиг киржилге-биле армян дылга очуудуруга болгаш РСДРП ТК-ның чанына турган ном үндүрер чер парлап үндүргөн. Сурагалык революцую Камо—С. А. Тер-Петросян бол чогаалды өске-даа марксеник номнар-биле кады Кавказга өккелген.

1903 чылдан 1920 чылга чедир үеник дургузунда Москва, Бакү, Тбилиси, Ереван, Краснодар, Астрахань, Женева болгаш өске-даа хоорайларга В. И. Ленинни 61 чогаалдарын армян дылга парлаан. Оларын ардында «Кавказга белуушкуннар-биле холбаштыр революциянын төлөвилели», «РСДРП-ның III съездин», «Демократтык революцияга

социал-демократиянын ийи тактикалары» болгаш өске-даа ажыктары бар.

Арменияга Совет эрге-чагырганын тургузуганынын сөөлүндө, 1920 чылдан эгелеш, армян дылга ленинчи 321 ажыктарын ийи миллион хире нинти тиражтык кылдыр үндүргөн. В. И. Ленинни Чогаалдарынын дөрткү үндүрүлгенин 37 томнарын үнгөн. Армян номчулчулар Владимир Ильичиниң барык бүгү чогаалдарын төрөөн дылына номчуп турар болганнар.

Улуу демократиянын чурттарында чурттап турар армян ажыкчы чоннар В. И. Ленинни номна-рынын армян дылга очуудуругаларына улуг сонуургалды болуп турарлар. Сөөлү чылдарынын дургузунда «Делегейниң ном салды» улуг баштыгынын чогаалдарын муң-муң кезекти Чехословакия, Болгария, Румыния, Польша, Албания, а ол мыкаш өске-даа даштыкы чурттарже чорудуп берген.

Революциянын генииниң төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 90 чыл болурунга холбаштыр Армениянын күр-нөм үндүрер чери Ленинниң 20 чыгам ажыктарын парлап үндүрер деп турар.

Ленинчи темаларга кезжээлер

В. И. Ленинни төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болурунга холбаштыр-ган массалык иеизилер Тес-Хем районун бодуруга, албан черлеринде, колхозтарында болгаш школаларында үргүлчү болуп турар.

Чоокчу хүнүрге чедир ленинчи темаларга 116 бөсөлгө болгаш иеизилер, 8 илеткелдер болгаш лекциялар болган, аңаа 1200 ажык кижилер киришкен.

Самагалдай ортуман школаның үс-

түкү класстарынын өөреникчилериниң кезжээлери болулаан.

«В. И. Ленин—бичи-чаштарның «нүү», «В. И. Ленин дугайында лектура доңчулалы» деп лекцияларын сөреникчилер дыннаан.

Районун төп библиотеканы «Ленин—незээ-ингеле дириг» деп делгелени, «Ленин дугайында сактыжышкынар» деп номнар делгелени кылган. Колхозтар библиотекаларында фото-монтажтар, ном делгелгелери бар.

БИСТИН ОБЛАСТА

Тарылгага белекел

Бедик дүмүт дээш «Коммунизмге өрк» колхоз бо чылын 4560 гектар черге тарылга чорудур, оң иштинде 3150 гааы тарга культуралары болур, а кол культура — кызыл-тасты 1531 гектарга тарып.

Бедик дүмүт дээш демисел чакы тарылгага белекелдер эгелен. Амгы уде «ДТ-54» деп 12, «ДТ-28» — 2, «ДТ-24» — 1, «Беларусь» деп 2 тракторлар, кожугулу 9 андым, 13 саялка, 115 килдр сеттегитинен. Хову бригадалары үренин арыгашкынын бүрүн дооскап, ам оң хоронаашкынын чорудуп турар. Тергелер, тарга урар даяржактап, алтын дериг-херекселери сеттегитинен, 30 ажык аялтарын дыштанылгада тургускан.

Огерд бригадалы (бригадир эш Байыр-оол) чымыкылыг черлерин бүдүп септеп алган, ам оларга колда культураларынын үренинерин «сүтүрүп турар. Кукуруза шөлүңе 155 тонна, парниктерде 86 тонна «декти төккөн.

Ам 3 андымын, 5 саялкам, 28 илдрин, «Беларусь» деп бир тракторну септээр, ол ажыл чоокчу хүнүндө доостур.

Колхозтун баштаар чери болгаш партиа организацыя чакы хову ажыдын чорударынын планын кы-

лып, трактор агрегаттарын таарыштыр тургузуп турар.

А. Анара. Чөөн-Хемчик район.

Тарылга шөлүн чедикшидериниң шалычы айыга Бай-Тайга районун «Мурыкчы» колхозунуң таракчалырын иденкейлиг ажылдаан. Эркин дөш шөлдерге кара өдөк, худ, күш өдөө тегерин колхозтун баштаар чери организастан. Херек кырында нинти-биле 2500 тонна «декти тарылга шөлүңде сөөртүп чедирген.

Бе ажылга трактористер Ч. Базуу, Ч. Очуу, сөөртүкчүлөр Х. Алар-оол, О. Олоок, О. Кызыл-оол олар оңа мурыкчы киржи, хүн бүрүнүң ажык норманын 120 — 150 хуу күсөдөп келгенер. **Д. Дастан.**

Чаз-Халдун «Буунгаар» көтөр ажыл-агый артелинин № 1 трактор бригадалы тарылга шөлүн чедикчи-лиг турар. Колхоз нинти-биле 3900 тонна «декти шөлге чедирер төгөр узурдул, мынаарга чүтө бе-бичага ам 1200 тонна «декти төккөн.

«ДТ-28» тракторлуг В. Байыр-оол, К. Байыр-оол, «Беларусь» тракторлуг Ч. Макап, В. Кечин-оол олар шалычы айын мурыкчалары болуп, хүнүнүң ажык норманын 110—115 хуу күсөдөп турарлар. **Л. Маадыр-оол.**

Колхозчу малчыннарда

Улуг-Хем районун «Х Улуг-хурал» колхозунуң баштаар чери болгаш партиа эге организация малдын чаш төлүн чидир-чокка алып сорулга-биле 8 коммунистерин болгаш 10 колхозчуларын малчыннарда быжыг-лаан. Ам колхозтун төрүтүр 13717 баш шөөр малын 6090 бажы төрөөн, оларнык төлү менди до-ругу турар.

Шөөр малдын массалык өөл-дөөшкенинин үениде колхозтун малчынарында быжылгап сакмашкынар чаа төрүттүнгөн анай, хураганнарын чидир чокка доруктуруп алып дөөш шүүдү-гү ажыдап турарлар. Чаш хура-ганнарын, айналарын илеринге өмшүрүп, оларын ажаап, хайга-раар талазы-биле сакмашкынар Х. Умбадай, К. Айлыва, С. Шойлу, А. Биче-кыс, Д. Ка-ра-оол, Б. Доур-Хаа олар эки ажыдап турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Сүт-Хал районун «Бора-Тайга» колхозунуң Ак-Даш суурунда 14 комсомолчулар ийи эвено бо-

луп үстүп алган. Ишкин-Аксы-нын сүт-баран фермазына шеф организастан.

Ийи хүнүн дургузунда шөлү 200 дөрбөлчин метр инек калазынын болгаш молдургалар турар 2 кажаанын иштин аштап, курагалаан, оң кырында харын аштааннар.

О. ДАНДАР-ООЛ.

Чөөн-Хемчик районун девискээринге март айда улуг хар чаган. «Хорум-Даг» колхозтун ырак кыштагында мал чехи үстүп, берге байдалга таваргып турган. Чадаан СТС-тин коллектив колхозка улуг дузаны көргүсөөн, СТС-тин механикаторлары колхозтун малчынарынын коданнарыне 60 тонна ситенин болгаш силесту сөөртүп чедирген. Чолаакчылардан В. Сухоросло шыларан, эң-не хей ситенин сөөрткөн. Мал чехини сөөртү-гезин СТС-тин директору П. Мон-геев эки организастан

К. ЛЮНДУП.

Эт бүдүреринин күштүг фабрикасы болдуларынче

Бир эвес Каа-Хем районун Тыванын чамдык райондарына хамаарыштыр ап көрбөз, мында тер ажалы колдоп турар деп санап болуру. Барык шунту колхозтары («Тере-Халден» өскөлөрү) орундагынын хой нуруузу чөп ажындай ап турары аңаа бадыткал болуру. Каа-Хемчилер боттары-даа, районуну болгон колхозтарын удуртукчулары-даа база-ла илчээр санап турар. Мычаллажок районун колхозтарына барган, ажал-агылнын алдына-ры-биле тапшып, кижилерин кайда, канчаар ажыдап турарын ылазылап көрө бөргө, деңги чөп ажымы колдоп район деп билишкенин шала бүдүртүңгөй хона бээр чүдүрүр база бар.

Социалистик хүдөөлөгөн күөсөлөрүнүн бир чүгүдө чүгүдө — бар хаванын мейли тургузары, оң төрөтүн чөтө камталып алыры болуру. Иңдыг-даа болза, ол ажал база хилерин чөрүп турар. 1960 чылдын ийи айларында колхозтар 160 баш улау хаванын ышкыган. Оң иштинде «Бурингаар» колхоз 54, «Ленинчи орук» — 31, «Октябрь 14 чылы» — 35 башты ышкынганын. Ол багай ажааладан, багай чөмөгүргөдөн болган. Оң ийи ай чөп түртүнгөн 345 хаванын оодарынын 85-жи база өлгөн.

Бо-ла бүгү үстүндө чүдүрүнүн өмүлдөгө районда хаванын ажалы чүгө жөжүдүңгөй байдалда турары, деп айтыртыны харымылары артар. Чүрүң-даа мурунда партия, совет органдары, колхозтарын баштаар чөрлөрү болгон тусай эртеминер хаванын ажалын жөжүдүрүнчө көрүмөңи-биле, оңу долга мях албааны-биле тайлыбырлап болуру. Оңу чамдык чиктер-биле база көргүзүп болуру. Чижээ, «Тилдеге» колхоз хой хаванын ажал-агыл бооп турган. Сой хемге чөдө бөргө, хеминч бир таламында төрүр, өскө таламында азырал хаванын илчээр турган.

Ук колхоз, оң даргазы эш Зайцевтин «инициатива-биле» хаванын фермазын ам дүжүрүп калган. Эш Зайцев хаванын ажалын каражаты кылдыр көргөш, илчээр кылган ол. Колхоз даргазынын шак ол ажал-чөрдүлүгүн СЭКП райкомунда, райкүтүскан-даа дерекке алган. «Бурингаар», «Ленинчи орук» колхозтарын даргазы эш Прокундин, Саралузов олар хаваны ажалына хөн чөк болганы-биле оңе ба-ла-ла чөгүрү илчөөңгөй салбайн турарлар. Иңдыг болганы-биле ол колхозтарын хаванын кончуг багай, хилерин, соок, шык чөрлөрү кыштагылааны-биле өлүмчөөр чөрүкчө хой таварышканлар.

Хаванын ажалын жөжүдүрү таламы-биле чаа, мурнактын дуржулаар районда база-ла ажалатканын район. «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Киселев) хаванын ажалын ставок чөккө тургузарынче районда бир дугаарында кире-даа, өскө ажал-агыллар оңу деркевинч болган. «Кызыл туз» колхозтун хаванын ажалыны Василий Дмитриевич Сперьякин 1960 чылда 500 хаванын семитир азыраш, 50 тонна хаванын эли сатарын хүдөөтөн. Ол «Элегес» совхозка алдап чөраш, эш Хасаншин ажалы-биле тапшыпкан, саморкушкарларын кыла шаап алган ажыдап турар.

Иңчаллажок районда Скерьякинни деркөөн хаваны ажалыны амдымында чөк. Эш Скерьякин хүдөөлөгөн алырда эртен чылдын бөттүгү түнелерин барымдалаан. Ол эртен чылдын 446 центнер хаванын бүдүргөш, 266 центнерин күрүңгө саткан. Хүдөөлөгөн күдөөдө дөш ол дидим демисекин турар. Бир эвес хаванын ажалын таламы-биле ам-даа эки ажалдан болза, районун колхозтарында өскө сперьякиннер ылазыла таптып көрө.

Хаванын ажал болгон чөмөгөр таламы-биле улуг чөмөгөр база бар. Ужур болза, азырал болган төрүр хаванын аңгы турар.

Иңдыг турбуже, оңу үй-байл хөлул алган турар чүдүрүр бар. Чижээ, «Октябрь 14 чылы» колхоз (даргазы эш Ломов) Деринде болгон Мергенде хаваны тургузар ийи көсөк чөрлөрүн. Мурунда чүт-даа болза төрүрү хаванын Деринге, а азырал, ылангыла семитир азыраар хаванын Мергенге (дужаарда чөргүн барымдалаан) турганар. Ам Мергенде-даа, Деринде-даа төрүрү-даа, семитир азыраар-даа хаванын холдужуп барган. Иңчанган өрнөк-башын иштинин темпериатуралын, ары-шеверин, чөмөгүргөн, ажааладынын шын чөрүрүрү бергедөн.

Чүрүңгү сурагы хаваны ажалыны Я. С. Чиктин үлөгөрүн эдери, хаванын ажал, чөмөгөрүн районун байдалына таарыштыр ажылаарын база-ла непертептей турар. Эртен чылдын хаванын ажал өрктөгү чөмөгөр-биле азырал

база хаванын фермаларын механизациян турганынч харазы-биле бир центнер хаванын эдидинч бөтүрүн дика аар турган. Чижээ, «Тилдеге» колхозка бир центнер хаванын эдидинч бөтүрүн 2418 рубль болган. Колхоз даргазы эш Зайцев оңу көргөш, «хөй чарыдалыг-дыр» дөш хаванын фермазын дүжүргөнү магат чөк. Оң ийи ай бир центнер хаванын эди эртен чылдын «Совет Тыва» колхозка 3352 рубль, Ленин атыг артылыг 1155 рубль, «Бурингаар» колхозка 1050 рубль ийикте, эң чик бөтүрүнелг, «Октябрь 30 чылы» колхозка 468 рубль болгулаан. Иңчанган эртен чылдын бир центнер хаванын эди районун колхозтарына 834 рубль болган.

Бир центнер хаванын эдидинч бүдүрүнчө чарыдаларын кыларар хөмчөгөрүн амдыгааштан алыры чүгүдө. Колхозтарын чакы тарылга планына арбай, картофель, люцерна, вико-сула холумаа, кукуруза, түрөпө чикеттиг культураларын тарылгазына эдигелерин кирири чүгүдө.

Комбинированный силос (хөлүш-как силос) хаванын чөмөгөрүнчө эң чик үнелг болгон таарымчалыг чөм. Оңу кылыры берге эвес, ол силостун составына вико-сула холумаа, ногоан кукуруза, дзымында чөмөгү культураларын кайы-бирозон болгон таранын эң куду шынарыг кузуру кирер. Ол силос салган соода үш ай болгон-ла чөмөгөрлө районунга кирер. Оңе эр ажалыг чүгүдө болза, концентраттарын барык 50 хуузу солун турарында болуру. Иңчанган чакы шөл ажалына оңу таарыштыр көрү чүгүдө.

Чүрүңгү мурнактын ажал-агылларында эң калбаа-биле ажалатканын түрүр калорифитг печкалар төрүрү хаванын калаларына эң таарымчалыг. Ол печка калаланын иштин чылдырында аңгыла, күргөдүн база турар. Иңчанган калжа иштинин агары арыг, чыт чөк, шык эвес болганы-биле бичин хаваны оодарын ажал тургузарына эң таарымчалыг. Районда хой хаваны оодарынын өлүп турар чөрү мийди печкалар чөк калалардан бооп турары эвөш эвес. Тускай эртеминер оңу бо чылдын тулуг планына «көм» кылдыр боттарынын санадаларын кирер чөгүрү. Оң ийи ай бугу бар хаваны калаларын ставок чөккө ажаалапкан, саморкушкарларын чөп болганына тургузарынчө тааржы кылдыр эде кылыры база эң чүгүдө соругаларын бирозон.

Районда «кыдыгылыг» турар мал бөлүр хаванын камгаламына оң-даа өскө хой шүгүчүлдөгү тайлыбырларына-да, арга-стүмөндө чагулаан болуру. Иңчаллажок хаванын ажалын эт бүдүреринин күштүг фабрикасы болдуларынын бугу аргаларын кончуг эки билер партия-совет, ажал-агыл-кыдыр, тускай эртеминер районда бир турган-ла, хаваны ажалыны-че шак мийдиг кошкө сагын салып турары амгы үнелг салдынын турар негеделгеге канчап-даа дүүшпөс.

С. ТАМБА,

«Шыныч» корреспонденти.

Барыш-Хемчик районун «Совет Тыванын 5 чылы» көдө ажал-агыл артылыгн хөчүн хойжуу эш Теренин аалына бар дөш СЭКП райкомун секретары эш Алындын колхоз даргазы эш Чулууду-биле кады Адын-Тулаан-Кара дагаларынче шигдеди чик машина-биле хан чөрүтүвөс. Эш Теренин аалына баарынын мурунда орук айы-биле чамдык малчынарнын аалдарына база бардымыс.

Чоокта чаа улуг хар чүтган, хат-шууран болганынын түнелгине, хамык-ла харны ойларда, чиктерде болгон өскө-даа чөрлөрдө хөрүктөлдүр тырып шаап каан турган. Иңдыг-даа болза анал эвөс чолаар эш Дугур-оол мийи эвөс болган. Чамдык хойжулар төрөң хойларынын хураганарын меңди ап турда, а оларынч кожаларында, чижээ, Бириванын, Калчырын ажаалагында хойлары ара салдып, хураганары арын баксырап, өлүп турар.

Төрөңгү аалыны бээр, орук берге чөп, эртежик хан олурааларын бе — деп, эш Чулууду салгыдыр чугаалады. Чамдык орукчө дөдир кирип алган Элей артыны шигдеди чөрүтүвөс. Шыпыл-ла орукту хар чөрүктүп каан, машина-биле чөрүтүр берге болду.

Шак мийчыл, түрөп чөраш чөдө бөргөниче эш Теренин ажалынын байдалы чугаалашканымыс чамдык хойжулар ишкан болу берге харадан чыгып деп, бодум иштине бөдөлдүм. Алаш артына арый-ла четкекел чөрааш, оруктук ол таламын өгөш сарыг хөвүжүктүп, эш Теренин кыштагы чөрүп өр бис. Хөвүжүктү өртөшкө деп өдөөчө чөк-шудан кэзриниске бөдик болгон делган мен. Бо чылдын 100 хойдан-ла 140 хураганын, бир хойдан-ла 2 кг дүктү алыр деп хүдөөлөгө албыжууна, «Кызыл тарачын» колхозтун мурнактын хойжуу эш Калтакпаанын, бистин колхозтун хойжуу эш Албаанын социалистик чарышка кылгырган мен.

Т. ТАЛГАНЧИК,

«Шыныч» корреспонденти.

Баштайгы чедишкннер

Чурунта: саанчы М. Раймаа.

Комсомолчу-аныяктарынч сүт-баран фермазынч саанчыныга Монгуш Раймааны хүдөөл алырында чамдык кижилер дадала-лап турганнар. А чамдыктары: — Па! Иңдыг бичин мурма кижини саанчыга кире бөргө, тааржыр чөвө бе, эштер — деп, харын удурлап-даа турганнар. Иңчалла-даа, фермазынч дөре саанчылары Кара-Сал Серен-оол болгон оң-даа өсөлөр:

— Оо! Раймадан хөй чыгып тур сизер, «Аламыч биче-чи кончуг» деп улустун үлөгөр сөзү бар болгай. Аламычын хоочу кире бөргө, оң саар 10 ажалы инектерин ургучу Раймаа-ла саап турган болгай. Харын Раймааны кончуг деп боддар мен, чүгө дөргө, оң ажалга кызыма аажок кижин — деп чугаалашкан.

Чөп-Хемчик районун «Кызыл-тараачын» колхозунун комсомолчу аныяктарынч ийги сүт-баран фермазынч саанчылары болдулары-биле ады кирген кижилерин чамдыктарын чалаа дөш ол ажалга хүдөөл албайн турган. А Раймаанын дугайын хуралга чугаалажы бөргө ол аңаа сүрөдөп турган.

— Монгуш Раймааны саанчыга хүдөөл алган-дыр — деп өсөдичап кааш, Раймаа үнө халааш бакчыныга маң-биле четкеш, мынча дөң:

— Авай! Мени аныяктар фермазынч саанчыныга хүдөөл алды деп, долбаныг шырай

С. ТЕЛГЕР-ООЛ.

ОБЛАСТЫН ЧАМДЫК ШКОЛАЛАРЫНДА Үшкү улдуннүк түңнелдери

Улуг-Хем районун Баян-Кол ортумак школа үшкү улдунда өөредилге программанын 88,8 хуу күөсеткен. Оң иштинде 1 «а», VI «а», VIII болгон IX класстарын өөредилгезин шынары 100 хуу болган.

Школанн өөренкичлери эртен улдунда хөй-ишти ажыдарына база илешкейин киришкенер. Ине-нерлер школанын дуржулга шөлүчө 2 тонна ажал хүдү, 3 тонна өдөкти дажып төккөнөр. Уругулар 3 тонна демир-дөс аймаан чыгганар. Устүкү VIII—X класстарын өөренкичлери Тойлук деп чөргө одаар мях белеткеп чөрааннар.

Н. БААЗАН.

Чөп-Хемчик районун Чыраа-Бажы ортумак школанын өөредилгезин шынары ийги улдунда 89 хуу турган болза, ол хуу ам үшкү улдунда 92-ге чөдир өскөн. Өөредилгезин шынарын чүгө хуу чөдирген башкылар — Симакон, Балдаханов, Буян олар болган. Башкылардан Мандык, Курумаа, Канчыр-оол, Кошкарёв оларынч эртеминеринге чаргыс-даа өөренкич багай дөмөк албаан.

Школага күш-ажыл кичөөлдери эки белеткедиг эртин келген. Уругулар орта үрелген стол, сандайларын септен, шидыра, көргүзү материалдары, тон аксылары дөң чикеттиг чүдүдери боттары кылып ап турганнар.

Оң-биле кады ада-илер-биле башкыларынч аразында харылаанын кошкөк тургустунганын дөмөктөри чугула. Школада төрөдөр комитети ада-илер-биле кошкөк ажалдан, класс башкылары олар-биле хуралды хаая чөрдүн келгенер. Бир эвес бо ажалдарын чөгүр негеделгеге чөдир чөртүкөн болза, школанын өөредилгезин шынары оң-даа бөдик болуу ийик.

Н. КОМБУНАЙ.

Ол-ла школанын 9 «а» болгон 9 «б» класстарын өөренкичлери бо өөредилге чымынын эртен үш улдундарында багай дөмөк чөккө өскөн келгенер. Ийи класстын 32 өөренкичлеринде Т. Сарыгаар, К. Дам-оол, К. Дамыш, О. Бонуучу олар чүгө 5 демдектерин «өргөңгөнөр, 5 болгон 4 демдектерин өөренкичлеринч саны — 12.

А. СОДУНАМ.

Чаа школа тудуунда (Каа-Хемчилеринч үлөгери-биле)

Барыш-Хемчик районун «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтун баштаар чөри иңда школа ажыдаанын чөп ажымынч салып турар. Болуун школазын четир хөмчөлдөгү өрнөк-сава-биле хандырар дөш чаа тулугту тулуп өгөлөн. Ол чаа школага 160 кижин өөрнөр.

Чаа тулугта колхозтун башкыларынч ийи эвенюлдү бригадаларын ажалдап турар. Ам тулугчулар школанын хаванынч барык чарытын салып алганар. Былалчылар школа тулугун кыска хуусада доорларынын дугайын чугаалашкан, оңу иль айныч он бөште ажалга-га кирген турарын хүдөөлөнер.

М. ПӨПӨЗ,

колхозта тулуг десетинги.

Ол класстарынч өөренкичлери төрөөн школанын 150 кубометр оттулар мяхты хан бээр деп шиптирээнер. Ам оң чаргымы белеткеп алганар.

О. ДУКУУН-ООЛ.

Чоокта чаа Кызылдың № 2 ортумак школанын үшкү улдунунч түнелгине дугайында башкыларынч болгон ада-илеринч каттышкан хуралын эрттирген.

Школанын үшкү улдунда өөредилгезинч ишти түнелгине 90,5 хуу болган. 7 кижин чүгө 5 демдектерин өөргөн. Иңдыг-даа болза школанын 400 ажал өөренкичлеринч иштинде 33 кижин багай дөмөктөгү болган.

Мурунда турган четпестерин уугулар, өөредилге-кижидилгелг ажыдарын экижерде таламы-биле школа хоорай чүртүгү уругуларын ада-илеринч-биле 2 улаа, районнарда чүртүгү уругуларын ада-илеринч-биле бир улаа хурал эрттирген.

Школада уругуларынч дугайында сагыш салбас, «башкылар боттары-ла билин» дээр азырадыкч хөңөңү ада-илеринч дугайын хуралга санап берген эштер чиди-биле шүгүмчүлөөн. Иңда төрөдөр комитетинч келжигүнү эш Калзан, өлөңтөр-бөбөктүн баштаар чөринч даргазы эш Аралмай уругуларынч багай өөрнөп турарынч дугайын сопуругувайн турар болгон школага чаалаарга беэин келбейн турганар. Иңдыг ада-илер школага эвөш эвес.

Даштыкы илч билистинч харазы-биле дөдүн школага кирбейн бээр чөрүккө хамаарыштыр даштыкы чамдык өөренкичтин чугулаанын сапал берген ада-илер чугаалаан. Уругуларынч эстетиктиг кижидилгезинчө өргөжөк чугула уран сандилге, чүрүлга, күш-культура, танцы, ир дөң чикеттиг мергелдерге кижөөңгөй салдынын, кымык, чайгы спорт сезондарында уругуларынч таарымчалыг хөп, спорт хөрескел-биле хандырарынч чугулаанын хуралга айлтыкан.

Ол көжө өөренкичлеринч күш-ажыл кичөөлдеринч дараан хөп аймаанын, мийчан, демирден кылган чүдүдеринын болгон чөраан чүрүктарынч делгелгезин база органиастаан.

ХОЙЖУНУЧ АЖЫЛ-КӨРӨКТЕРИ

Хойжуун дертигени кончуг, чүгө чамдык хойжулар ишкан болу берге харадан чыгып деп, бодум иштине бөдөлдүм. Алаш артына арый-ла четкекел чөрааш, оруктук ол таламын өгөш сарыг хөвүжүктүп, эш Теренин кыштагы чөрүп өр бис. Хөвүжүктү өртөшкө деп өдөөчө чөк-шудан кэзриниске бөдик болгон делган мен. Бо чылдын 100 хойдан-ла 140 хураганын, бир хойдан-ла 2 кг дүктү алыр деп хүдөөлөгө албыжууна, «Кызыл тарачын» колхозтун мурнактын хойжуу эш Калтакпаанын, бистин колхозтун хойжуу эш Албаанын социалистик чарышка кылгырган мен.

Боттарыныч социалистик чарышка кийгырышпышаан, алган хуу-лөөлгелеринч күөсөдөдөн хынып көөр төлөдө, ол эштеринч-биле удалас барып ужуражы мен. Чоокчү хүнгерге чөдир Төрөн 227 хойун 228 хураган мейди аддингтан хүдөөлөгө күөсеттинери чугаажок дөдөрүн хойжу бугурдип турду.

— Силеринч кожалар хойжу Канчырынч кадарган хойлары ара салдып, оларынч хураганары өлүп турар-дыр, оң чылдагыны чөдө деп, боддар силер эш Төрө?

— Ол биддинтер айтырып-дыр. Малдын чаш төдүн ажал кадалаары чаш уругулар азыраары-биле дөмөй-ле болгай, ол хойларынч кадат, хайгааралын, хураганарынч ажаалагынын четес тургускаан деп тайлыбырлады.

Эш Төрө партия келжигүнөгө 1926 чылда кирген, 1942—1949 чылдарда «Малчы» МЧАЗ-нын даргазы турган, 1950 чылдын апрель

2-ден эгелеп хойжу болуп ажыдап келген. Иңчанган бо чылдын апрель 2-де Ооржак Төренин хойжуга 10, төртүтүнгөндөн бээр 60 чыл болганын дөмөктөгү эртеринери колхоз баштаар чөри, партия органиазыны шиптирээнер. Ол оң чыл дургузунда ниитинин ажал-агылнынч 3500 ажал хойну өстүрүп берген. Оңу өткө шилчегерге 140 тонна эл азы оң өртө—840 муң рубль болуру. Ол-ла үнелг дургузунда хойжуун кыргаш дугу—12,950 кг, азы оң өртө—271,950 рубль болган. Ниитин-биле эш Төрө элттен, дүктөн 1 миллион 112 муң рубль, оң иштинде чүгө эртен чылдын бөзүн 105.372 рубль орулгаанын колхозунга кирген, азы колхозтун эртен чылда ниити орулгаанын оң хуузу ол эзелет турар. Бир эвес хойжу бугуру Төрө ишкан кызыма ажыдап болза, колхозтун экономикалы кайы хире хөгжүй берги дөг-дир. Шыны-биле чугаалаарга, колхоз бугурулгезининч ажалына чыл дургузунда шуут киришпөөн кижилер ол колхозта эвөш эвес.

— Уругуларынч ажалы, эш Төрө?

— Каш ийик боларын, 14 азы 15 бе — деп ол чугаалаган, кады-ылчө көрүндү. Төрө чүгө ол ажалар таламы-биле мурнактын эвес, харын уругуларынч эки өртүн кижидилгезинчө кызымак ады-дыр. Сүт-Хөл районунч Киров атыг колхозунун даргазы эш Очур-оол, «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтун трактор бригаданын бригадир эш Белеков, «Барлык» совхозта тракторист

эш Хемер-оол олар Төренин оодары-дыр. Школанын 1—3 класстарында оң үш кистери база өөрнөп турар. Оң өскөлери колхозчулар болуп ажалдап турар.

Ооржак Төрө СЭКП райкомунун келжигүнү, көдө Советтин депутатын, болгон колхозта эш-хуузунын сүдүнү келжигүнү. Партиянын, чакыттын шиптирлерин чоңга ол тааныштырышсаан, ниитинин корум-чүрүмүн үрээр, оорлаар, хулиганнаар, арага-лар чөрүктарга үдүр шиптирлерин дөмөкчөп турар.

Бир шак бөсөдө кылганмыс дургузунда хойжу «даштын хураганар канчап туру ирги» дөш үш каат дашкаар үндү. Оортан беэин ап көргө, мурнактын хойжуунч ажалга кызымаа тодаргай-дыр. Бистер өгдөн үлүп кэзриниске хураганнар коданан тура бир километр ырак карандылаан мөстө өлтөтп берген турлар. Хойжу хураганарынч уругу-чу туду көрүп, карандылаан чөдө олардадып, кадарып турар.

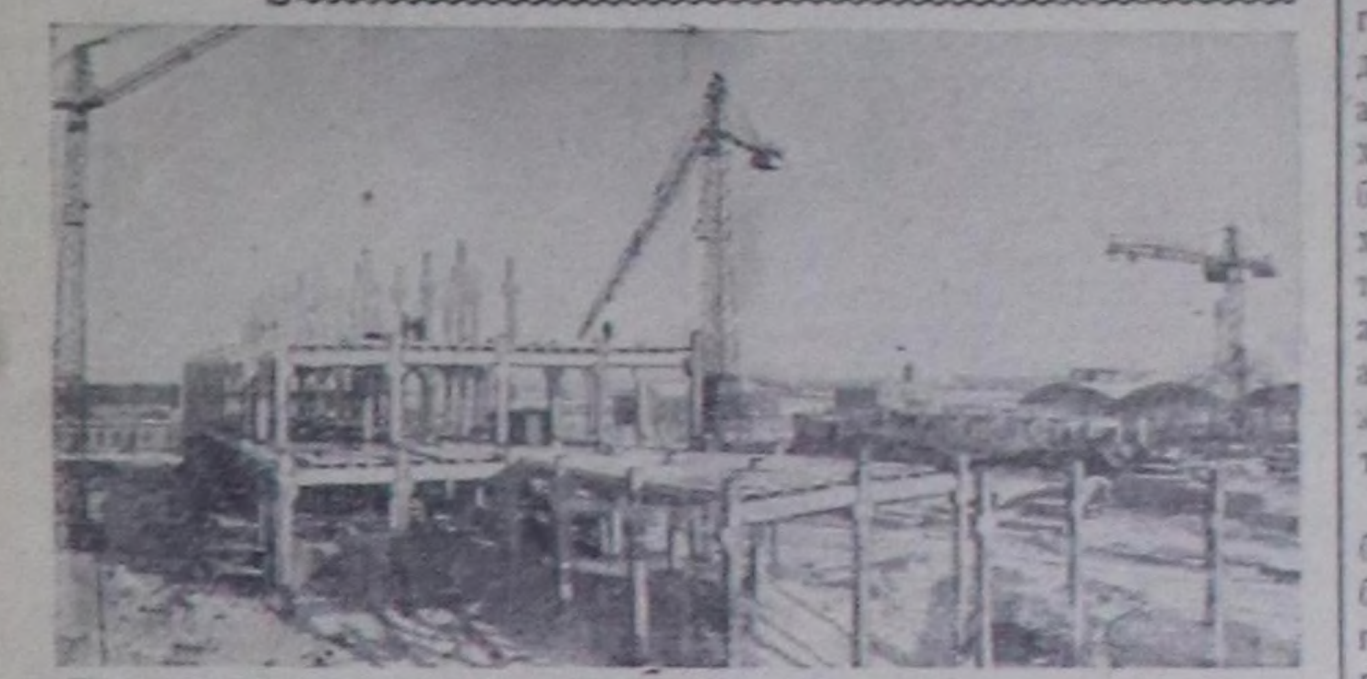
Төренин кадым Седин-кыстын кызымак күш-ажымынч дөмөктөгү эртеринч ажалына чыл чугулаанын салып, чаш хураганарын ажааш өстүреринчө мергелжөөн. Чыл-чылда чөкө хойлар төрөңүн, оң чөкө хураганарынч алаанын ол кончуг тодаргай билер. Мынчанган Седин-кыс — мурнактын хойжуунч бугуредиг дуулаакчым болуу турар. Өг-бүленинч бир демик, дүженишкенин ажалы турда, малдын баш санынч өөри, оң продуктулууну чөдир чугаажок болуру.

— Уругуларынч ажалы, эш Төрө?

— Каш ийик боларын, 14 азы 15 бе — деп ол чугаалаган, кады-ылчө көрүндү. Төрө чүгө ол ажалар таламы-биле мурнактын эвес, харын уругуларынч эки өртүн кижидилгезинчө кызымак ады-дыр. Сүт-Хөл районунч Киров атыг колхозунун даргазы эш Очур-оол, «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтун трактор бригаданын бригадир эш Белеков, «Барлык» совхозта тракторист

Т. ТАЛГАНЧИК,

«Шыныч» корреспонденти.

Курскиде синтетиктиг волоконун — лавсаннын заводунун улуг тудуун чөрдүп турар. Турадулар ол бүдүрүлгени бирги элөөн хуусаа бетинде — бо чылдын июньге чөдир азы хуусаанында 15 хонук эрте ажалга-ла кирер дөш демисежин турарлар.

Чурунта: Курскинде синтетиктиг волокон — лавсан заводунун тудуунун ийги хөри.

Фото О. СМОУТУ. СЭТА-нын фотохроникасы.

ДАШТЫКЫДА ЛЕНИНЧИ ЧЕРЛЕР-БИЛЕ

II. ЛЕНИНГЕ ТУРАСКААЛДЫ ПАРИЖТЕ КАМГАЛАП ТУРАР

Владимир Ильич Лениннің аты-биле холбошкан бүгү-лө чүдүр чүлө совет кичи бүрү-гүнө эвес, харын-да бүгү деле-гейин ажалыч чоннарын хөй нуруузуна кылыгаар чөк үеилг. Хааның истектеринден чашты-нары-биле В. И. Ленин үр үеде даштыкка турттар ужура тавар-жып чорал. Мычанга деле-гейге баштай-чы социалист кү-рүениң үздөлөкчүлүк кыла-ла чорал болду, мыңа оон амыр-ралынын болгаш күженишкени-ниг ажалдап чорамнын төдөр-гай теречилери кагалалтыгып артып калгылап. Ыныг чер-биле күш-ажычыл Париж база-ла чоразарлар эргелг...

идейлиг болгаш политиктиг уду-рулганы боттандырып, Россияга революстуг шимчөөшкенин үглөп-баштап турган. Ол бакчынын ханаларынын бирээнинде быжы-лаан тургаскал самбырал: «Ленин, 1870 чылдың апрельдин 22—1924 чылдың январь 21. Бу бажына 1909 чылдың июль-ге 1912 чылдың июньге чедир чурт-таан» деп бижип каан турар.

В. И. Ленинниң Марх-Роз кудумчузуна бажында квартираның ийгин (бистин-биле үшкү) кадылыг турган. Ол квартира ийи уауг эвес өрөзлөгөштерден, кижилер дүлөп алып чертен болгаш денгиз кудуна тургус-туган. Ол квартираны 1945 чылдан эгелеш, Ленинниң уауг эвес музейи кылды тургускан.

Квартираның баштайгы өрө-дөңчө Вадимир Ильичиниң ном-узун шыгжап турганы ак ылаш шакф турар.

Ол өрөдөңчө солагай талымыда өрөдөңчө элөөн каш документалар-ның фото-хоолгалары болгаш фо-то-чуртуктар делеттинген. Ишти-лөө эртерминерин Орус Дээди Школасына лекция-лар номчуруунга ажыгаан. Ол, Парижтин, Сорбонна кудумчузу-на турган шкелга: «Барымын Евро-пада болгаш Россияда аграр айтырым марксисти башында» деп темаларга лекциялар-ны номчаш.

Квартираның баштайгы өрө-дөңчө Вадимир Ильичиниң ном-узун шыгжап турганы ак ылаш шакф турар.

Россияга 1905—1907 чылдар-да революцияныг аштырганын соонда орус политиктиг эмигрант-тыларын чыгалаан өн улауг төп-териниң бирээни апарган Париж-ке В. И. Ленин, Надежда Константи-новна Крупская болгаш оон авазы-биле кады Парижге Жене-вадан чедип келгенер. Ычпай В. И. Ленин биле Н. К. Крупская Сев-Марсель кудумчузуна ала-чылар бажынында доктаганнар. Ол бажы бо үеге чедир мыңа турар. Элөө болганын соонда, Владимир Ильич Парижтин 14-кү өрүгуна—Сена хеминг сола-гай таламыда Бонне кудумчу-зун № 20 бажында квартира-тын алып эргалг болган. Мыңа, 7 кат бажында Ленинниң өвүр-хөвирин чурал маркор даштан кылган самбыраны тургускан. В. И. Ленин 1908 чылдың де-кабрьдан 1909 чылдың июльге чедир ол бажында чурттап турган деп ол самбырада сипил бижэе.

Ол бажыдан ырак эвесте, хөө-райнын эрте-буруну камгалап черлеринин чогууда Мосура деп парк бар, анда Владимир Ильич даштарыныга мыак турган.

Бонне кудумчузуна бажында В. И. Ленин чүлө чартык чыч бурт өске квартираже кже бертез. Владимир Ильичиниң өске черже көкшенини чыдагылаан колдуун-да-ла квартираның хөдөөниин аары болгаш «бажы ажалды-чызынын» өнөр арттуруура-чалы» болган.

Мари-Роз кудумчузу, мыңа бууруда өнүгү № 4 бажында Владимир Ильич баркы үш чыл-да чурттаан. Ол бажында Влади-мир Ильич бистин партиястыгы

Вашингтон. (СЭТА). Велико-британияны премьер-министр Мак-миллан болгаш АКШ-та президен-тин Эйзенхауэр чугалажышкы-лар кыллары биле Кемп Дэвидке март 28-те чед бергенер. Чугалажыш-кыларын элээринде мурунда чыда-кычактыг баштыгарымын Кемп Дэвидке бар мурунда хулаа ал-ган америк-ингли кады кылган дык-надыны номчу чарлаан.

Эйзенхауэр биле Макмилланым журажылазанын кол сорулга болза, ярадул чепсетка шешелде-риниң соңадырына дугайында Же-невада чугалажышкынында өмү-гү үдөгөй байдалы чугалажышкы-ны соңу дээрин дикнедеде аныт-кан. Женевада чөвүлө хурад чүлө уг чугалажышкынында киржил турар үш чуртуу эвес, харын база бүгү удустарына эр-е-ажыстарына хамааржып турар, мычанга ол бүгү делегейни каңзыгылаан хаара туду турар.

Идролуг шешелдерини соксадыр дугайында четчер чергелг контро-ль-ин хандартынан дугуржулазын Совет Эвалли-биле чедип аларыныг эргежок чугула-а Эйзенхауэр биле Макмиллан кады кылган ды-надында демделгелер, мычанга мындг дугуржулазын чедип алары чепселенишкенин кызырап болгаш а-аа контрольду тургузар талазы-биле улам депшилгеге чедирип болу-ру дээрин мыңа аныт турар.

Март 29-тагы хурады КУПСЧ Бүгү-кыдат Комитетиниң дарагы Чжоу Эн-лай дарагылаан. Хурада 851 төлөзлөр олтуржп турар. Кыда-тын улустун политиктиг консультат-ивниг чөвүлө болза, чүдү-буру националарын, демократтыг пар-тияларын, хөй-нигта организация-ларын, чурттакчы чоңуң чүдү-лөр бөлүктөрүн болгаш кыдат эмигранттарын төлөөлөкчилериниң политиктиг сүмөлөжилге кылмыр-биле чыгыр организация болу-ру.

Идролуг шешелдерини соксадыр дугайында четчер чергелг контро-ль-ин хандартынан дугуржулазын Совет Эвалли-биле чедип аларыныг эргежок чугула-а Эйзенхауэр биле Макмиллан кады кылган ды-надында демделгелер, мычанга мындг дугуржулазын чедип алары чепселенишкенин кызырап болгаш а-аа контрольду тургузар талазы-биле улам депшилгеге чедирип болу-ру дээрин мыңа аныт турар.

Чоң парламенттиг кижиттине-ри 261 кичи чедир санаттынп тур-ар, оларын 130 хирези политик-тиг партияларныг төлөөлөкчилери а артканнары чепсеткиг күштерин, тараачыннарын болгаш ажалчы-нар өлөөлдериниң, интеллигенция-нын, аныктар болгаш хөрөзөненг организацияларының база Барыг Ириананыг чурттакчыларыныг тө-лөөлөкчилери болуп турар.

Чоң парламентте Национал пар-тия 44, «Нахдатул улама» партия—36, Коммунистг партия—30 олут-тарны алган. Артан партиялар 20 олут алган. Мурунундагы парламен-тиг 50 ажы олуттуг турган өн ба-рын үзөлдг Машуми партия бол-за 1958 чылда индонези чазакка уду болдунай барган сүлчөзгө холбошканы-биле бодун бужарткап болгаш чаа парламентеде төлө-лөкчиг чөк арткан.

Чоң парламентте Национал пар-тия 44, «Нахдатул улама» партия—36, Коммунистг партия—30 олут-тарны алган. Артан партиялар 20 олут алган. Мурунундагы парламен-тиг 50 ажы олуттуг турган өн ба-рын үзөлдг Машуми партия бол-за 1958 чылда индонези чазакка уду болдунай барган сүлчөзгө холбошканы-биле бодун бужарткап болгаш чаа парламентеде төлө-лөкчиг чөк арткан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОНАРИ: редакторун 24-63, редакторун оракачкының 35-24, партияж амырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харысалгалыг секретарыны 37-13, кээз-ажы-агыл килдизини 22-64, иштики информация килдизини 21-47, совет тургузу, улетур болгаш транспорт килдистерини 23-35, чагаа килдизини 21-27, культура болгаш амырал килдизини 25-38, бухгалтерияны 31-75, корректорлары 20-60.

„Найыралдың тиелелгелиг чоруу“ Дайынны ниити күженишкенир-биле болдурбас

ПРАГА. (СЭТА). Н. С. Хрущевтин Францияда чоруп турарын Чехосло-вакияныг парламенттиг улам-на кал-баз-биле чырыдып турар. ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы-нын Марсельге болгаш Дижонга чо-раанын, оон аңаа чугааларын «Руде право» солун «Улустар ниити күженишкенир-биле дайын-ныг болдурбас ужурауг» деп эгез-нин адаанда парлаан. Коммунизмге уду хооун чүдөлери чүдүрүп, төгүтүң болушкынырыныг өршөөк чөк хөгжүлгенин шактыктаар дээш хөй-ле оралдып турар кижилерин көчүрүп, тайбынын болгаш депши-лгегин хөзөнип тиелелгениге, ки-жиниң шыныг угаан-бодалынын тиелелгениге быжыг идегелди иле-реткен черлерин Н. С. Хрущевтин чугааларында ол солун-онзалп демделгелээ.

Тожду Ий хемпин эришле. Фото С. Маадымы.

Герман Демократтыг Республикада

БЕРЛИН. (СЭТА). Н. С. Хрущев-тин Францияда чоруп турарынын дугайында додоргай чүдөлери Гер-ман Демократтыг Республиканың парлагалыг бижип турар. Марттың 29-та Берлинди демократтыг со-луннары Н. С. Хрущевтин Марсель-ге болгаш Дижонга чоруп турганы-нын дугайында меделгелешкан, оон Францияда чоруп турары найырал-дыг тиелелгегин деп онзалп демел-гелээ. Оон чижээ болза, француз улустун совет алгачкыны кала-да кестүп көрбөни-биле хулаадап ху-лаап ап турары болур-тур деп «Ней-ес Дейчланд» демделгелээ.

Делегейге бириг чер дээш

Хөд-шмыдыраа талазы-биле деле-гейге бириг чер дээш маргылдааныг секи салгы март 31-де болган. Агы-биле Ботаникк ойнаан. Олар хоочун-инди камгалады ойнап эгелдөөнөр. Таль баа-ла оюну чы-дигелдирип эгелээ. Ыңчалаа-даа 23-кү көжүг соонда (СЭТА).

Мурнуу-Африка Эвилелинде сөөк-язы ылгаарының дерзиилээшкенири

Мурнуу-Африка Эвилелиниң (ЮАС) чазанда камгалап министр эрге-дужаалды өдлөп турар. сөөк-язы ылгаарының талазы-биле сураа үг-ген, Джим Фух дээрин националис-тик партияда бодунга чыгыс үздөлг-леринин мурунуа чүвө чугалаан ту-ра, бистер Апартеидти (расаларын күш-биле чарарыныг политиканы) чоруу тура мырынай-ла башта-таймай турарымысты бүгү делегей-ге көргүзөр үеис белген деп медел-гелди кылган.

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областка шоолуг эвес булут-тарлыг, хар чагыс хун болур. Хат кошкак. Агаарның температурасы: дагыл черлерге—3 градус чыгыдан 2 градус соок болур, чыгыс черле-ре—2—7, а Кызылга—4—6 градус соок.

Март 21-ле Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгачылары кады-дош-кунун талазы-биле кестүп көрбөни кем-буруууг херекти үлүктөгөнөр. Иогансбург чогууда Шарпвиль-де черге сөөк-язы ылгаар чорукка удууланымшкының тайбын чыскаа-лынга киришкен 20 муң африка-нарже полиция диччылардан бол-ган автоматтарды боттап турганнар. Англи парлагалыг дынашып тур-арын боттап аларга, аңаа—170 африканнар өдүрткен болгаш 400 кичи балыгалтырган.

КИНОТЕАТЛАРГА БӨГҮН

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг зал-га): «Баштайгы пардыкы Иван Фе-доров» («Первопечатник Иван Фе-доров»)—10, 12 шактарда; «Далай-жы эрикче үнүр бар чор» («Морж-склод на бере»)—215, 415, 615, 815, 1010 шактарда. «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче зал-га): «Ажалын бажымы» («Отчий-дом») 3, 5, 7, 9 шактарда. «Каа Хен»: «Неман—Нормандия»—115, 315, 515, 715, 915 шактарда («Первопечатник Иван Фе-доров») 10, 12 шактарда; «Далай-жы эрикче үнүр бар чор» («Морж-склод на бере»)—215, 415, 615, 815, 1010 шактарда. «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче зал-га): «Ажалын бажымы» («Отчий-дом») 3, 5, 7, 9 шактарда. «Восток»: «Насреддин Ходжен-те» («Насреддин в Ходжене») —115, 315, 515, 715, 915 шактарда.

Шарпвильге тайбын чыскаалган-нары боттаан чорук дээрже поли-цейж дерзиилээшкенириниң чыг-ры-ла таварылгасы эвес-тир. Ке-птаун чогууда Лага деп черге ба-ла-ла ол мыкшан чорук каттап-тан, аңаа 7 кичи өдүрткен болгаш 46 чыскаалганнар балыгалтырганнар.

Хир болгаш халдавырлыг аарылар

Ажылдап турар үеисте язым-буру чүдөлөргө дээп турар бис. Оортан болгаш ол мыкшан доуурак-дооундан, дорден бистин мага-бодуус чайлаш чок кирден турар, ылаалы мага-Боттау амык чоруу кээз болгаш чуну-даа мурунда холдар кирден турар. Хирде болгаш доуурак-дооунда чамдыкта халдавырлыг аары-ларны өскүдөр микробтар сар турар деп чүвени билер болган бис.

Африка чурттапчыларыга уду-ру-лгегин дерзиилээшкенириниң не-теренгеп болуп турарын парла-галыг дынашылары херечилеп турар. Африканын кичи ат-алдарын куду көрүп турар сөөк-язы ылгаар-нын хообузулары тайбын удуула-нышкынынын кампанияны март 21-ден эгелеш Пан Африканың кон-гресс бугу Мурнуу-Африка Эвилели-де чорудуп турары билдингир бол-гай.

Хир болгаш халдавырлыг аарылар дүң болуура. Хирлиг хептер аарыгы халдадып аларына база дузалал турар. Иштики хөвө биттар өзүн болур. Каа-ла кижилерде Ситтар бар болду, мыңа шиншилелдерге азы кадан-нар тифти эпитемиказы (неперезоолия) лып үнүп болур; ол аарыгы өскүдүп турар микробтарны аарыг кижилерден кадык ил-герге Ситтар дамылап турар.

Ук чыскаалдар тайбын сорулга-ларды чоруттуруп турар дээрин конгрестиг удурутур черинден айтып тура-даа эрге-чыгыралар «күш-дөгөр» сорулга-биле элөөн каш хо-райларже болгаш чурттапчылар-чырлерге куактыг машиналарны чорут-кулаан. Полиция биле чурттапчылар-нын месидежишкенири болу-лаан Веренинг, Бофелонг болгаш Эвалтон хоорайларже оларны чорутку-лаан турган. Бофелонга полиция чыскаалганнарга уду карап чыгы төгүдүрер газты, резина ымычы-ларын хергелен турганнар. Ортаа-

Хирлиг оран-бажыга тараканнар болгаш сээтер черле бар болур. Олар, арыг-шевер эвес отанчы чүдөлөрдөн аш-чөм про-дуктуларыне дамчп чоруп турган, айымалыг микробтарны дам-чыдып каап болур.

Апартеидтиң бужар-бак политик-аныга бүгү делегейиниң хөй-нигитиниң удууланымшкыныныг херечиз болза Англиже Мурнуу-Африканын барааннарын кирбес кампанияны чорудуп турары болур. Англинин политиктиг болгаш профивилелдер организациялары, парламентиниң бөлүк депутаттары, элөөн каш хо-райлар чыгыралары ол кампанияны деткип турар.

Хирлиг оран-бажыга тараканнар болгаш сээтер черле бар болур. Олар, арыг-шевер эвес отанчы чүдөлөрдөн аш-чөм про-дуктуларыне дамчп чоруп турган, айымалыг микробтарны дам-чыдып каап болур.

Мурнуу-Африка Эвилелиниң сөөк-язы ылгаар дерзиилээшкенириг кичи төрөлгөтөн удууланымшкыныг амыгы үеинг депшилгениге сөөк-язы ылгаар чорук канчап-даа таарышса чүдү болур.

Хир халдавырны төрүр деп шыч чугалап турар. Тыва областың Санитар-чырыдышкы бажымы.